

Palau i Fabre i els desacords del Pen Club castellà

L'agència Efe distribuïa dissabte un telegrama on explicava, abonant la tesi de la sorpresa, el que va passar en la reunió del Pen Club a Estocolm, on Palau i Fabre va oposar-se a la proposta que el castellà fos llengua oficial de la reunió internacional que se celebrarà aquesta tardor a Barcelona. Palau i Fabre hi va exposar les seves raons, però com que en la nota distribuïda per Efe des de Madrid no s'explicaven detalladament, el mateix Palau i Fabre ens ha tramès un escrit on explicava la seva posició i la tesi que va defensar. Al seu costat posem la notícia que dissabte i ahir va difondre's perquè es pugui comprendre bastament el fet.

L'explicació de Palau i Fabre

L'agència Efe ha divulgat un extens telegrama en el qual se m'ataca personalment a causa de la meva actuació a Estocolm com a president del Centre Català del PEN. Em veig obligat a respondre a aquest «tele» darrera el qual, sota el nom de «membres de la delegació espanyola», no sé ben bé què o qui s'amaga.

Cl dir, per començar, que el «tele» dóna per fet que el castellà serà aprovat, com a llengua oficial del PEN, a Rio de Janeiro. Potser sí. Més motiu encara per a saber esperar una mica. Però, com ho saben que serà així? Una proposta del PEN no entra en vigor fins que ha estat sotmesa a debat i votació. Afirmar-ho tan rotundament abans del plebiscit és, o bé perquè es compta amb una càbala o perquè es parla per parlar.

Segons el text en qüestió, la proposta de cooficialitat del castellà fou feta, a Estocolm, per José Lluís Cano, cosa certa, i per combatre-la jo hauria «contestat violentament», cosa totalment falsa. L'autor de la informació confon violència amb fermesa, i ferm sí que ho vaig ser. Els termes que m'atribueix no són exactes. Segons aquesta versió, jo hauria dit que a Barcelona no podia ser ratificada com a cooficial «la lengua del imperio, que ha sojuzgado a las demás lenguas peninsulares, porque eso constituye una ofensa contra el pueblo catalán». El que vaig dir fou, a mig mot de diferencia, això:

«Lamento haver d'intervenir en aquesta ocasió i haver-ho de fer en els termes que ho faré, però la veritat és que considero la ciutat de Barcelona el lloc menys indicat per a fer aprovar la cooficialitat del castellà en el PEN. Hem estat subjugats, vexats, tiranitzats durant quaranta anys en nom d'aquesta llengua i és per això que la proposició em sembla del tot desavinent. Si es fes així, no responc del que es podria esdevenir, perquè podria provocar un daltabaix en el país». La meva resposta fou, em sembla, encara més ferma —més violenta— que la que ells m'atribueixen. La diferència està que aquesta rèplica no té res, per mi, de violent, ans respon a una visió clarivent del que podria produir-se en el país i demostra l'afany d'evitar-ho. Una Conferència Internacional del PEN s'ha d'intentar que es produeixi sense cap daltabaix.

Tothom que compregui la problemàtica comprendrà el significat de les meves paraules. El meu to fou, és evident, d'indignació. No calia sinó. ¿Com és possible que uns escriptors castellans —sigui qui sigui que s'amagui darrera l'anonimat del

telegrama— puguin estranyar-se que un escriptor català no s'indigni davant una proposició semblant? ¿Com és possible que els escriptors castellans s'estranyin que, després de quaranta anys d'opressió —i allò que prova que més aviat vaig ser moderat és que només vaig parlar d'aquests quaranta anys i vaig voler oblidar, momentàniament, els tres segles de tirania i d'alienació col·lectiva que hem sofert—, en el moment que sembla que comencem a respirar una mica, se'ns proposi un acte que és una forma d'homenatge als qui no ens han deixat respirar i que serveix, de fet, els mateixos interessos? ¿Com és possible que no entenguin que aquesta Conferència hem volgut celebrar-la a Barcelona com un petit —petitíssim— contrapès moral a aquells anys de postració, exalçant una mica la llengua catalana pel fet d'esdevenir cooficial al costat del francès i de l'anglès, a causa de ser nosaltres els amfitrions? ¿Com és possible que no ens hagin volgut deixar tranquils ni tres dies en el nostre petit racó? Ni que jo hagués estat violent, com ells afirmen —que no ho vaig ser—, els pertocava, em sembla, de mostrar-se una mica més comprensius i modestos davant la reacció, qualifiquem-la d'irada, del representant d'una llengua i una cultura que han estat oprimides pels seus germans mateixos, per mica que haguessin desaprovat aquesta opressió i s'haguessin identificat amb nosaltres. Que no ho hagin fet així vol dir, ben clar, que, la nostra alienació, ells no l'han compartida gens ni mica, vol dir que ni per un moment no s'han posat en la nostra pell. Diré més: que un text com el que ha estat tramès per l'agència Efe hagi pogut fer camí, vol dir que la majoria dels qui n'han tingut esment o han participat en la seva confecció, si no han actuat de bracet amb els nostres botxins, n'han estat còmplices o, almenys hi han consentit. I aquest és el problema. Perquè els escriptors castellans ens puguin fer creure que no han estat al costat dels nostres perseguïdors, no en tenim prou amb el seu silenci, necessitem la seva desaprovació neta i directa, necessitem que denunciïn aquells i ens defensin a nosaltres. A França he vist defensar, per intel·lectuals francesos com Sartre o Breton o Eluard, causes que per als xovinistes francesos eren considerades antipatriòtiques, i aquells homes han passat, en més d'un moment, per enemics del seu propi país. He de dir que en plena repressió franquista, quan més ho necessitàvem, quan més ho esperàvem, no he sentit mai ni una sola veu castellana alçar-se contra el centralisme defensant la nostra causa. Això diu molt poc a favor dels intel·lectuals castellans. Ho sento, però la *hidalguia* en surt molt mal parada. Si aquesta hagués existit de veritat, els intel·lectuals castellans haurien fet, fa temps, un acte de desgreuge públic i ostensible a la llengua catalana, perquè públic i ostensible ha estat el greuge que ens ha estat infligit. Aquest silenci amaga, si no una complicitat, una secreta complaença. L'escriptor castellà sap perfectament que, amb la imposició del castellà als Països Catalans, la seva àrea lingüística es dilata, les seves possibilitats d'expansió augmenten, les seves probabilitats de realitzar-se es multipliquen, però sap que aquesta dilatació, aquesta expansió, aquestes possibilitats de més són en detriment d'un altre i interfereixen en el dret natural d'un altre, germà o veí, més pobre o més petit, que és el català. L'escriptor castellà que no protesta contra aquesta situació, que no delata aquesta ingerència, que no s'insurgeix contra aquest estat de coses, n'esdevé còmplice. I aquesta complicitat té un nom molt concret. M'és igual que aquest senyor sigui de dreta o esquerra, conservador o progressista. Sota aquestes

etiquetes pot amagar-se un feixisme o un imperialisme més o menys larvat, més o menys camuflat o en hibernació, que a nosaltres ja no ens enganya.

Cal que els escriptors castellans es plantegin ben clar i ben alt, d'una vegada, aquest problema de llur complicitat en la ingerència centralista contra els Països Catalans. Cal que clarifiquin llur consciència pel que fa a ells mateixos en aquesta actitud enfront nostre. Només després d'això podrem creure en una possible fraternització, en una autèntica convivència.

Però, si perquè un escriptor català, en aquest moment, després d'aquests anys, diu, amb una certa indignació, que Barcelona no és la ciutat apropiada on demanar la cooficialitat del PEN, això ha de merèixer ser atacat, insultat grollerament, vol dir que encara som molt lluny d'aquesta convivència i que la llibertat que ells propugnen es tenyeix amb coloracions molt egoistes.

Encara hi ha més: si una cosa haig de retreure al franquisme, i a tots els seus acòlits o adscrits és, després de l'atac a la meua llengua i a la meua cultura, haver-me obligat a defensar-me d'una llengua i una cultura —la castellana o espanyola— que jo havia après a conèixer i estimar. No ho dic per dir. Em sé centenars de versos castellans de memòria, no pas perquè jo tingui una memòria portentosa, sinó perquè els havia llegits repetidament amb admiració i delectança. Potser el primer interview que he fet en la meua vida fou, als divuit anys, el que vaig fer a Federico García Lorca i que figura en les seves *Obra completas*. Cap perjudici no entelava, aleshores, el meu acostament a la literatura castellana. Imbuït per aquell esperit humanitarista preconitzat per Carles Riba, condensat en el títol d'un dels seus llibres, *Per comprendre*, vaig adonar-me un dia que aquesta comprensió tenia uns límits si és que jo no aspirava, per damunt de tot, a la santedat (i encara això fóra llarg d'escatir) i que aquests límits eren els assenyalats per l'esforç de la comprensió envers aquell o aquells que no ens comprenen o no ens volen comprendre, car podia arribar, per aquí, a la pròpia castració. Així doncs, a partir d'un cert moment, vaig haver de mirar amb una certa cautela i amb una certa reticència tots els productes que m'eren servits en nom de la llengua i la cultura castellana o espanyola, perquè massa sovint, al seu darrera, s'amagava la grapa exclusivista de l'imperialisme castellà. Vaig haver de mitigar els meus entusiasmes i els meus transports enfervorits envers aquesta literatura i deixar-los per a una millor ocasió.

Tornant al telegrama en qüestió, em veig obligat a detenir-me també en el paràgraf que diu: literalment:

«Previamente, el 43 Congreso Internacional —primero al que asiste una delegación del PEN Español, que había dejado de existir a partir de la guerra civil y que se reconstituyó el pasado año— José Caballero Bonald había saludado a los asistentes y había hecho un panegírico del PEN Catalán que, en el exilio y en condiciones adversas, continuó sus actividades durante todo el periodo franquista. Esta intervención, según los miembros de la comisión que informaron a Efe, fue contestada con un silencio por los miembros presentes del PEN Catalán (Palau i Fabre y Marta Pessarrodona).»

Aquesta versió és verídica. Hi hagué, en efecte, la declaració de José Caballero Bonald, l'elogi del PEN català i el silenci nostre.

És curiós, tanmateix, que ells no comprenguin la nostra actitud i que ens prenguin per necis. Crec que tot això mereix un aclariment molt precís amb vista al lector no advertit.

A Sidney, el dia 15 de desembre del 1977, JJ Armas Marcelo havia participat en el Congrés Internacional del PEN, havia estat saludat amb aplaudiments com a delegat del PEN espanyol i havia fet un elogi del PEN català. El Congrés d'Estocolm no era, per tant, el primer al qual el PEN espanyol assistia. Encara que aquí cal assenyalar una incongruència, perquè la constitució del PEN espanyol, segons els diaris, s'escaigué durant el mes de gener del 1978. O sigui, que el PEN espanyol fou saludat i va participar en un Congrés abans d'haver quedat constituït. És un detall important a retenir. Saber si la declaració d'Estocolm, de contingut idèntic a la de Sidney, significa per part dels membres constituïts del PEN espanyol, una repudiació de la primera, és una matèria en la qual no volem entrar perquè és competència d'ells. Però he de creure que no és així, i que no hi ha reprovació o repudiació sinó continuïtat, perquè a Estocolm, el PEN espanyol no va ser proposat com a nou candidat, ans va entrar a la sala com a PEN constituït, amb una comissió de la qual formava part Armas Marcelo. ¿Per què, aleshores, fer la mateixa declaració que havien fet a Sidney, si no era per *épater* l'assemblea per llur *magnanimitat* enfront del PEN català? Confesso que la declaració de Caballero Bonald no em va commoure gens ni mica, perquè es dona la punyetera casualitat que un dia, en obrir el televisor, vaig veure i escoltar les declaracions de Caballero Bonald quan acabava de ser elegit president del PEN espanyol, i aquestes declaracions no s'assemblaven gens ni mica a les que va fer a Estocolm. En aquelles, Caballero Bonald no sols no feia cap elogi del PEN català, sinó que ni l'esmentava, l'ignorava olímpicament, i els termes amb els quals es referia al PEN espanyol, dient que era la delegació del PEN internacional per a tot l'àmbit espanyol, tenien un regust molt pronunciat del llenguatge que havíem après durant els anys 40 i que ens crèiem que podíem començar a oblidar.

Si jo hagués pres la paraula per contestar la intervenció de Caballero Bonald, m'hauria calgut subratllar, de primer, l'anomalia que significava que el PEN espanyol hagués estat rebut i acollit dues vegades seguides i amb la mateixa declaració, i m'hauria calgut demanar a la mesa presidencial què significava aquella prerrogativa. En segon lloc, no hauria pogut deixar de retreure a Caballero Bonald que la seva declaració feta per al *consum interior* no tenia res a veure amb la que acabava de fer allí, amb vista a la galeria, i que, per això, a mi em resultava una mena de *Caballero de las dos cares*. Em va semblar més prudent no enredar la troca, perquè prou feina i prou feixuga tenia el PEN, que ni la va poder acabar. O sigui que, en lloc de violent, jo crec haver-me comportat a Estocolm, respecte al PEN espanyol, amb molta moderació. Aquell silenci nostre també significava, evidentment, que no ens deixàvem entabanar tan fàcilment com ells es pensaven, que aquell elogi del PEN català era molt calculat i que els escriptors catalans ja hem escoltat, altres vegades, elogis semblants, com els de Jiménez Caballero, que també va resultar ser un *Caballero de las dos cares*, perquè els seus

panegírics es trasmudaren, quan li convingué, en ferotges atacs. No sé si el nom va acabar d'influir-hi una mica. No és impossible, perquè és un escriptor i és molt sensible a la qüestió de noms. Desitjaria haver-me equivocat i que el temps em rectificqués aquesta imatge doble del jove escriptor. Ara, els catalans ja no volem paraules sinó fets.

Puc afegir, encara, que, protocol·làriament, aquella intervenció quedava molt postissa i una mica a deshora i que els delegats internacionals més aviat tenien ganes d'anar al gra i no perdre més temps amb minuets versallescos. Altrament, puc dir, amb un cert orgull, que el Centre Català del PEN (car aquest és el nostre veritable nom) fou citat diverses vegades elogiosament en el transcurs del Congrés i que mai no se'm va ocórrer que hagués d'alçar-me allí mateix per regradar aquells elogis. És clar que els delegats del PEN espanyol això no ho saben perquè, exceptuant José Luis Cano, no eren gairebé mai a la sala. Però tampoc no vull entrar en l'anàlisi d'aquesta actitud, que és un problema d'ells, però que no va deixar més d'un congressista.

En definitiva, el que demostra aquest afer, fins i tot suposant l'inversemblant i admetent que jo vaig respondre violentament, és que una petita trepitjada a l'ull de poll d'uns intel·lectuals castellans té més importància per a ells que els tres segles d'usurpacions morals i materials de tota mena que el nostre país ha sofert.

Josep Palau i Fabre

Avui, 13 de juny de 1978